

de Kan dagens elever verkligen inte skilja på *de*
och *dem*?

En granskning av ett populärt argument i språkvårdsdebatten

Lena Lind Palicki
Susanna Karlsson

**”Hur svårt kan det vara?
Om äldre kan detta varför
kan inte yngre? Eller är den
yngre generationen för lat
eller för dum? Kämpa ung-
domar, ni kan!”**

Gunsan

**”Jag kom i Sverige för 3 år
sedan. Känns jättelätt och
logiskt till mig. Hur svårt
kan det vara för någon som
studerar svenska på regel-
bundet sätt fr o m 7 år
gammal?”**

Mihai

**”Ja men det låter rimligt.
Jag personligen har
skitsvårt för åttans tabell.
Jag tycker att vi slopar den
också. Varför göra det svårt
för folk, liksom?”**

Camilla

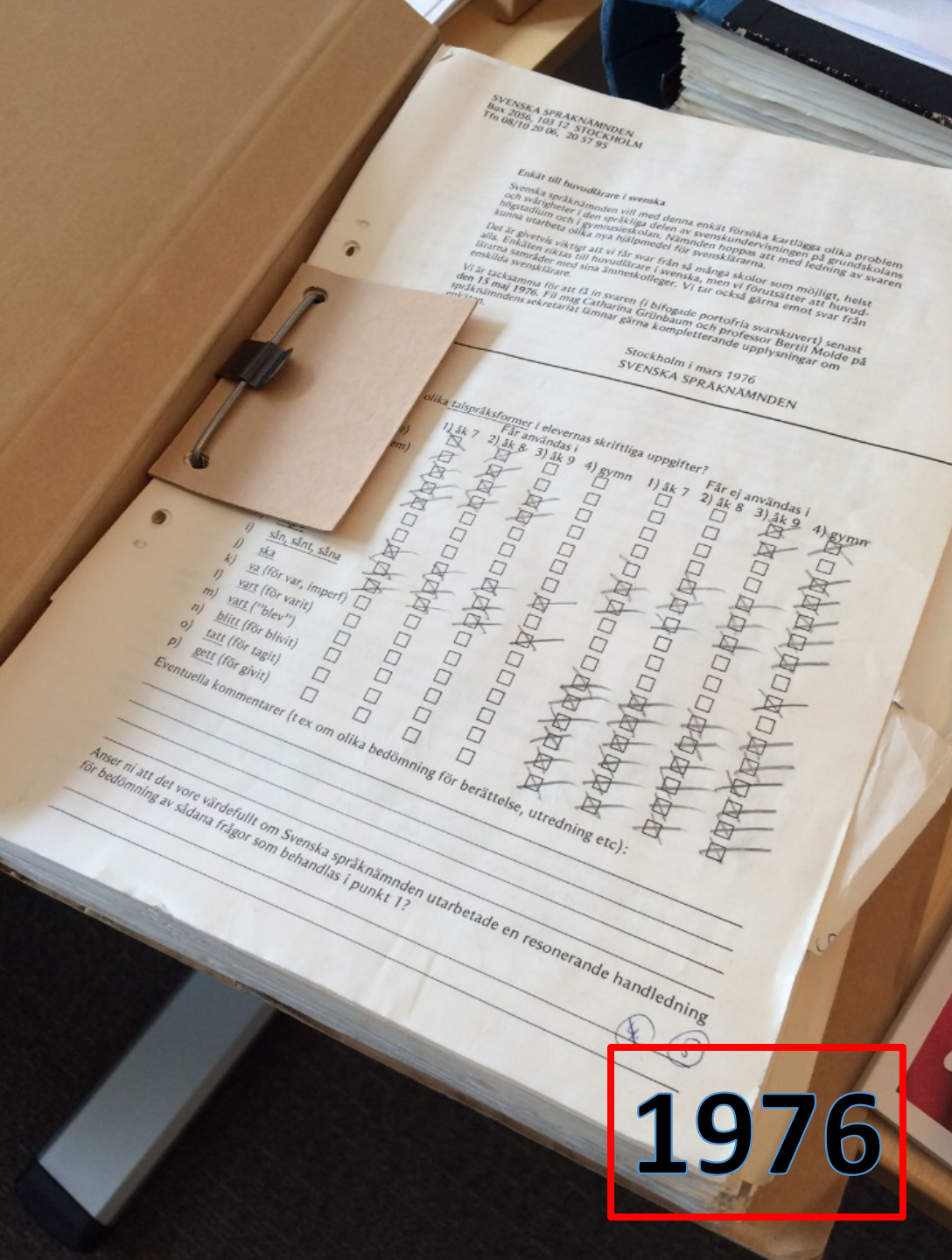
**”Man kan tro att det är ett
skämt att en lärare har
denna åsikt. Det är verkli-
gen beklämmande att det
gått så långt att lärare
börjar ge upp.”**

Henrik Scheutz

Projekt i tre steg

- 1) Enkät från 1976 och 2015
- 2) Analys av språkvårdsdebatten kring problemklustret de/dem/dom/de(t) från 1904 till idag
- 3) Elevers faktiska användning och dess förändring över tid

Enkät till svensklärare

1976

Språkrådgivning

Vad är språkvård?

Du bestämmer över språket

Olika sorters språkvård

Språkvård i Sverige

Svensk språkvårdsorganisation

Länkar till språkvårdsorgan

Lärarenkät 2015

Språkvård i Norden

Språkvård i världen

Språkpriser

Dialekter

Klarspråk

Minoritetsspråk

Namn

Lyssna Teckenspråk Other languages Kontakt

Språk

Folkminnen

Om oss

Ange sökord

Språk | Vad är språkvård? | Språkvård i Sverige | Lärarenkät 2015

Skriv ut

Enkät till svensklärare 2015

Språkrådet vill med denna enkät försöka kartlägga olika problem och svårigheter i den språkliga delen av svenskundervisningen i grundskolans 7-9 och i gymnasieskolan.

Enkäten riktas till alla lärare i svenska, men det är viktigt att du arbetar aktivt som svensklärare. Enkäten kan besvaras enskilt eller i samråd med andra svensklärare.

Det tar ungefär 15 minuter att fylla i enkäten.

Inga identifierande uppgifter kommer att lämnas ut till andra.

Enkäten är uppdelad på flera sidor med olika teman. Klicka dig vidare i enkäten med knappen Framåt längst ner i enkäten. Du kan inte spara dina svar och fortsätta med dem vid ett senare tillfälle.

* = obligatorisk fråga

Svara Lämnade svar Statistik Enkät

Om dig (1/8)

1. Vilket år är du född? *

Valj alternativ

2. Kön *

- Kvinna
- Man
- Annat

Kontakt

Frågor om enkäten besvaras av [Susanna Karlsson](#) och [Lena Lind Palicki](#).

E-post: svensklare2015@sprakochfolkminnen.se

2015

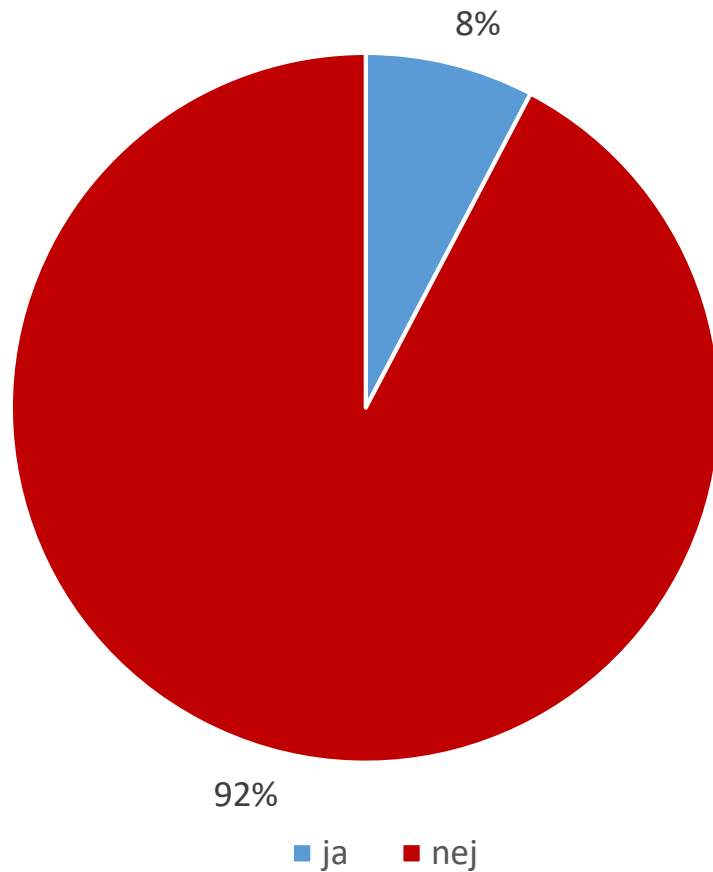
	1976	2015
60- %		de/dem
30-40 %	meningsbyggnad	talspråksformer
20-30 %		
10-20 %	"jag såg han", syftning, "innan-före", "vart", talspråksformer	särskrivning, "s... hans", "var-vart", meningsbyggnad "jag såg han",
5-10 %	meningsindelning, "större än min", stavning, satsradning, huvudsatsordföljd, bisats	satsradning, syftning
2-5 %	fristående bisats, ofullständig bisats, interpunktion, konstruktionsord, prepositioner, särskrivning, "sin-han", "du-ju", "dels-dels", "delt"	interpunktion, "ju - ju", "vart-blev", "även fast", tempus, "eftersom", styckeindelning, fristående hopskrivning, "ta", "varken-vare sig"

Det känns värre att använda "dem" på fel plats än om eleven skriver "dom" istället för de/dem.

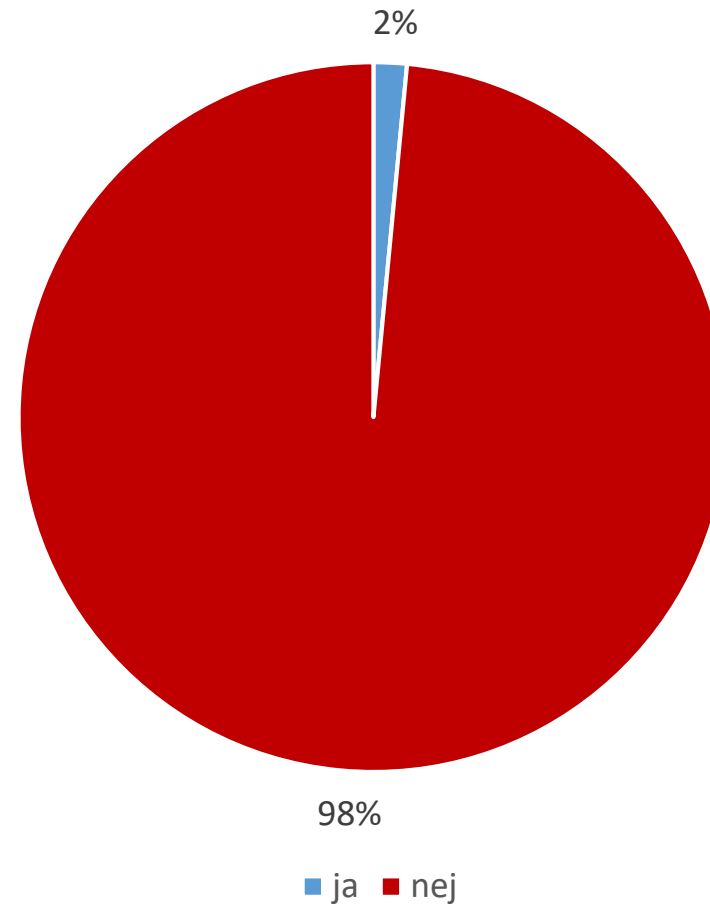
Det är helt enkelt fel. Överanvändandet av dem är ett otyg

Accepterar du "där borta går dem" i elevernas texter?

Högstadium

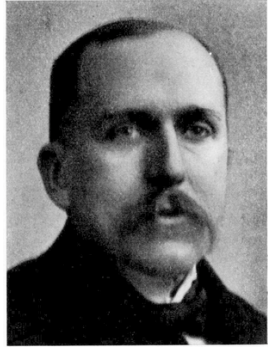
Gymnasium

TABELL 2: *Andel som accepterar dom som ersättning för de respektive dem på högstadiet och gymnasiet.*

	1976		2015	
	högstadiet	gymnasiet	högstadiet	gymnasiet
<i>dom för de</i>	20 %	8 %	41 %	11 %
<i>dom för dem</i>	20 %	8 %	44 %	11 %

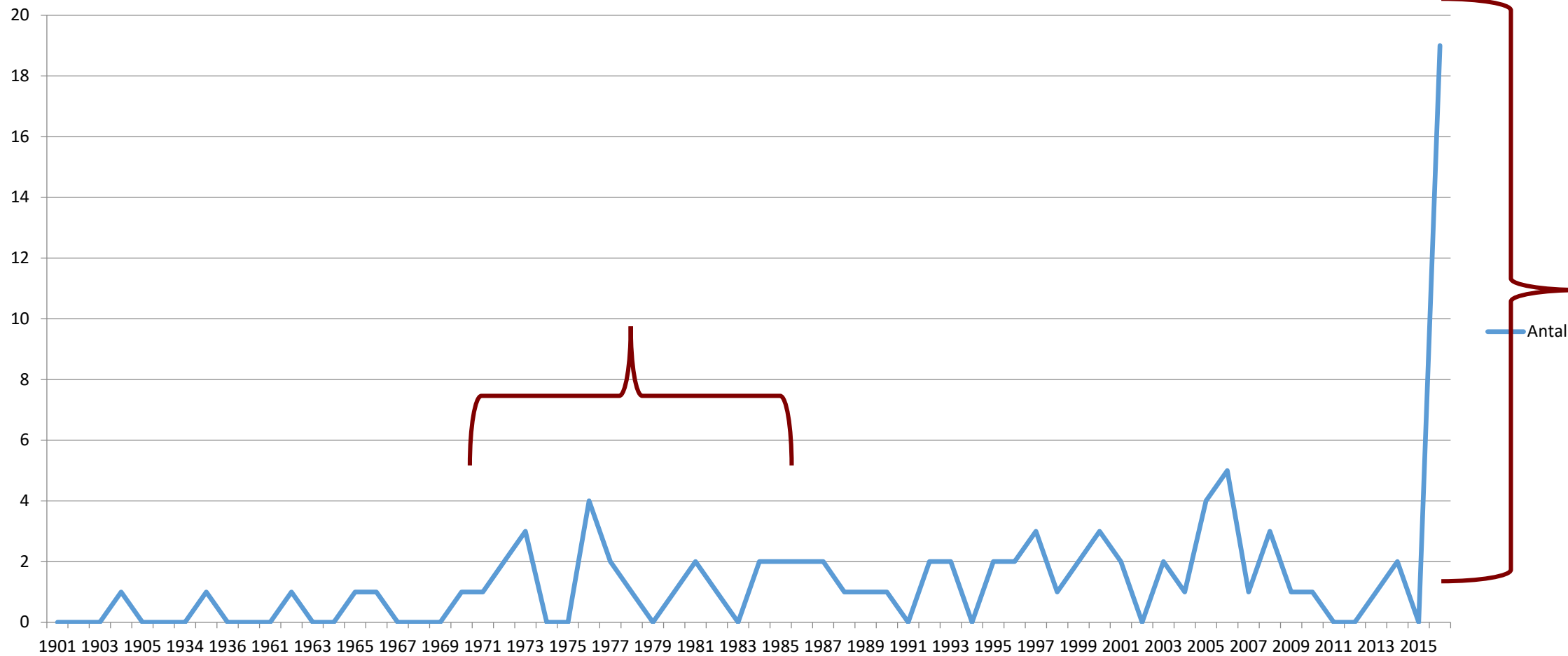
Debatterna 1904 – 2016

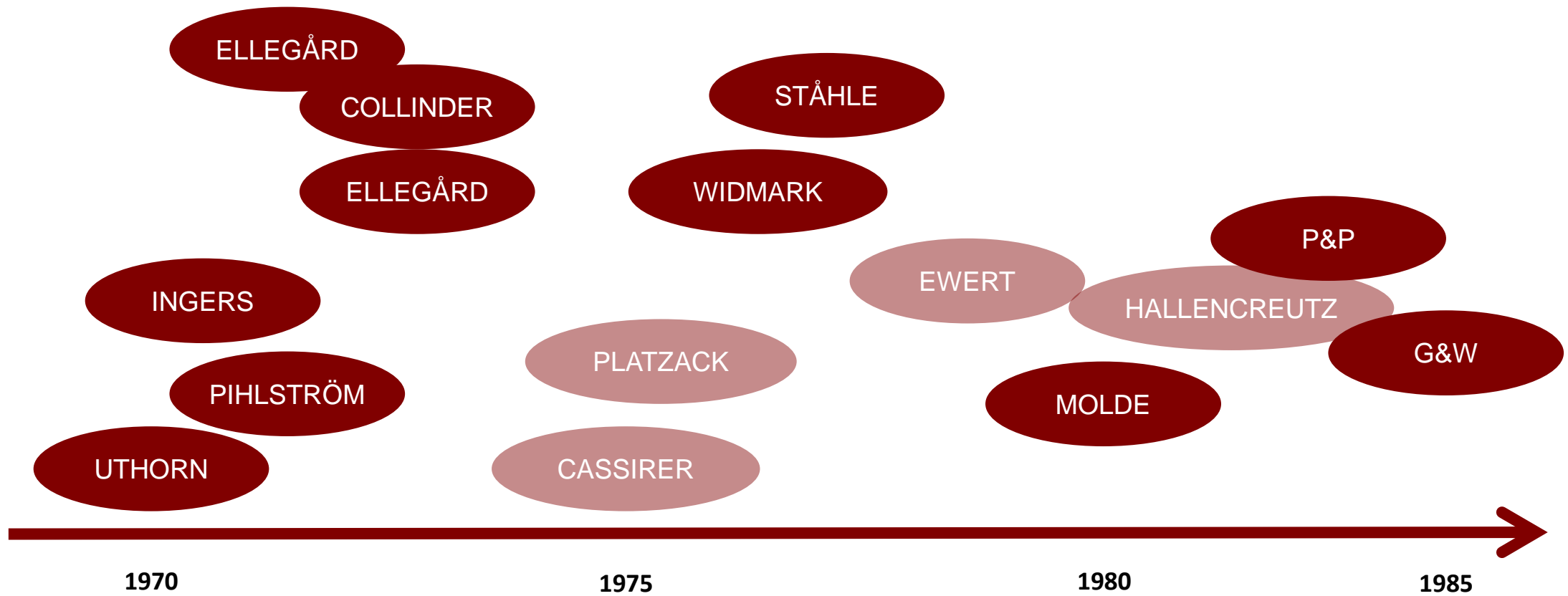

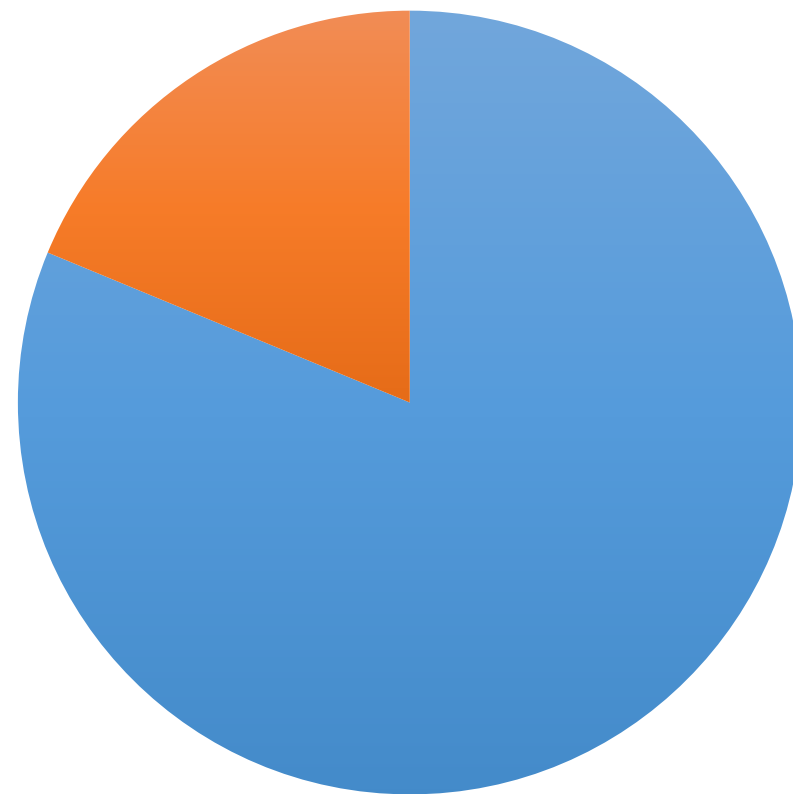
Materialöversikt

Antal

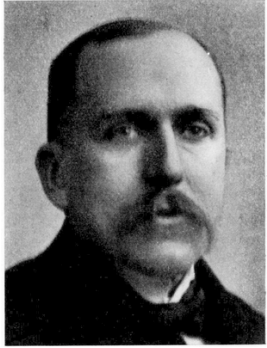

Aktörerna 70-talet

■ språkvetare ■ gymnasielektor

Vem värnas?

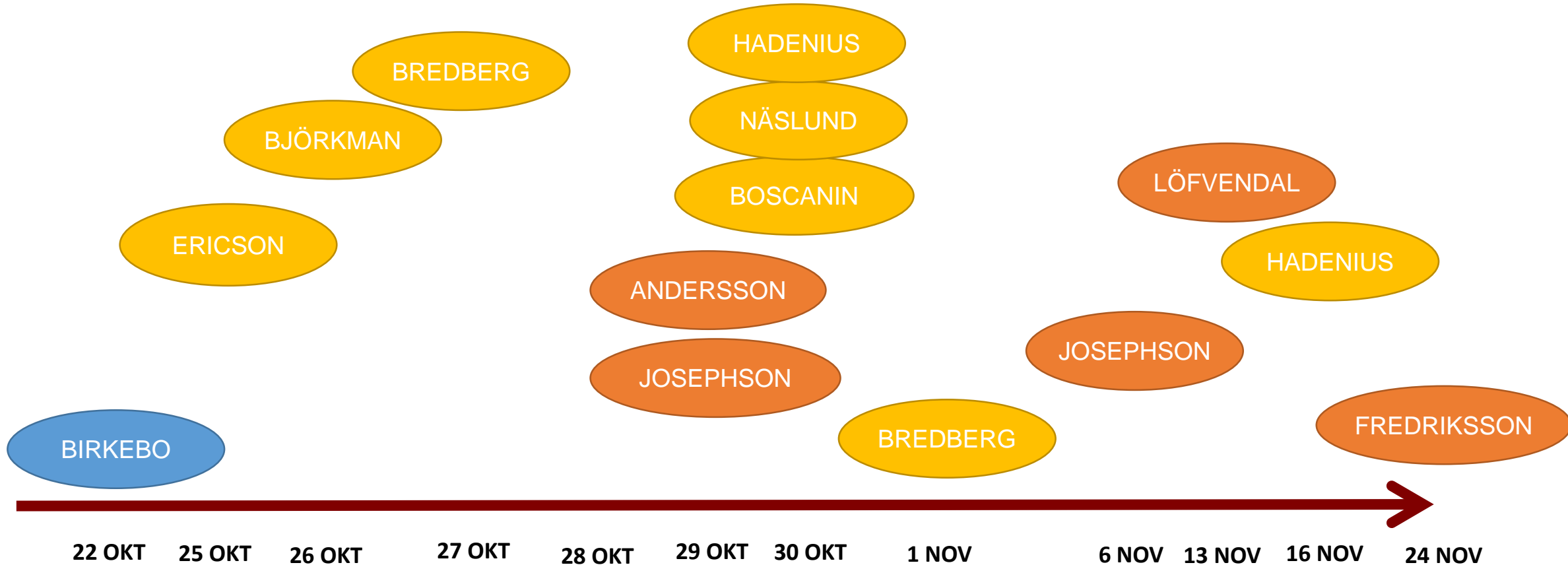

- Dialekterna och dialekttalarna
- Skriftbilden
- Litterära kvaliteter
- Nordisk grannspråksförståelse

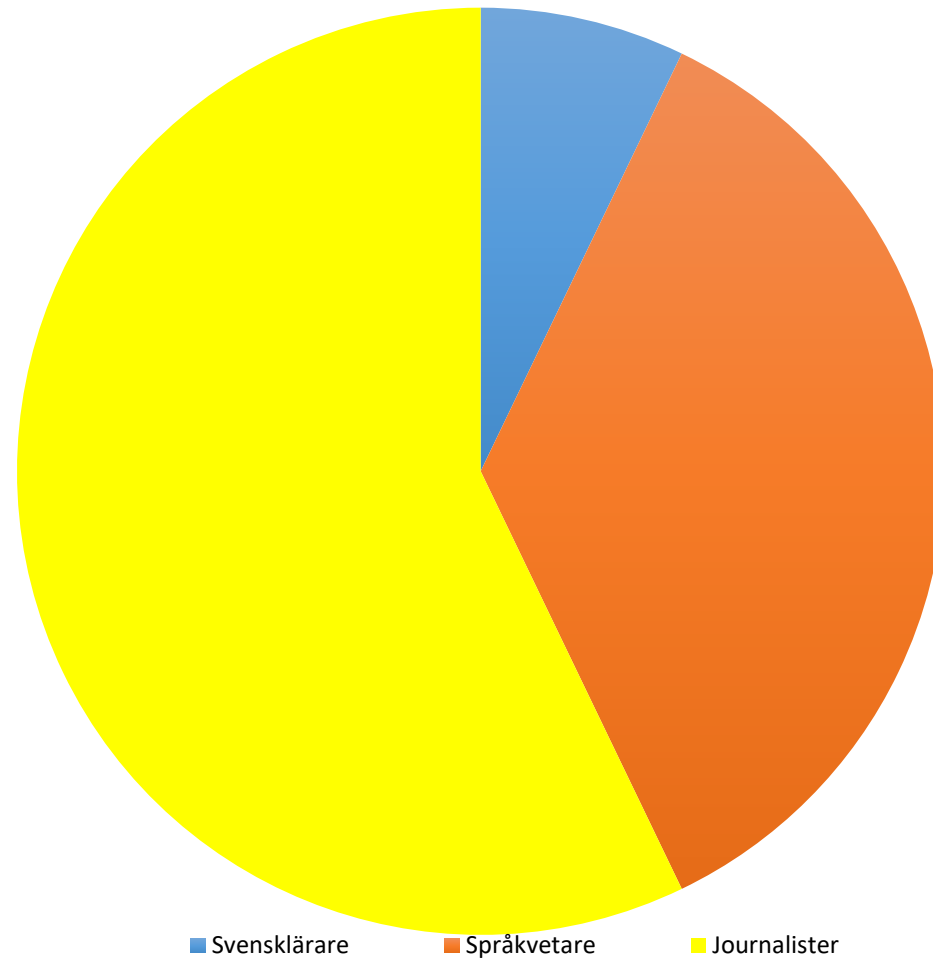

Konservativa
DE/DEM

Progressiva
DOM

Aktörerna 2016

Vem värnas 2016?

- Eleverna
- Lärarna
- Trovärdigheten
- Språket självt

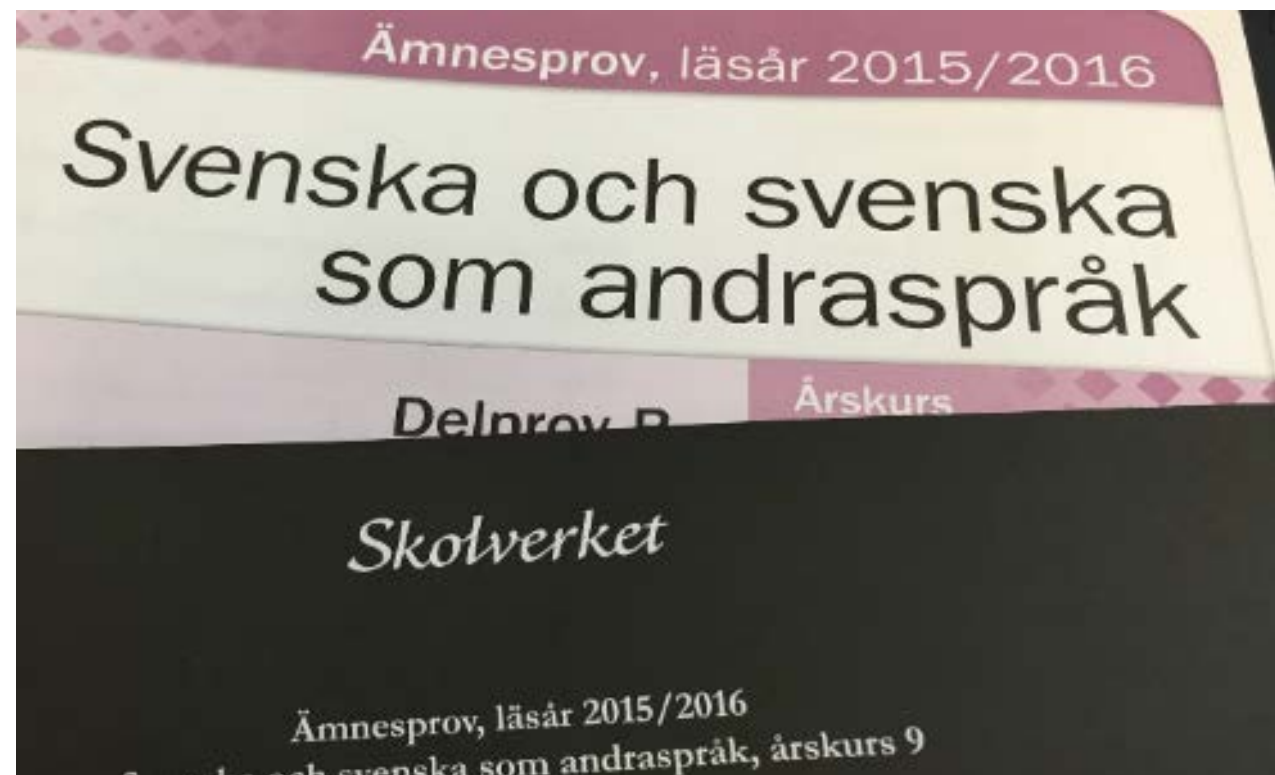
Försiktiga
reformister:
DE

Konservativa:
DE/DEM

Reformister
DOM

Elevers faktiska användning: material

- Texter från nationella provet i svenska
  - Åk 9: 1998-2008-2013
  - Svenska B/sve 3: 1996-2006-2015
- 210 texter jämnt fördelade på årskurs, år, kön, betyg och region
- 4338 analyserade exempel
  - Åk 9: 2247
  - Gy: 2091

Analys

- form
- ordklass
- satsdel
- DOM i förhållande till finita verbet
- konstruktion med relativsats

	A	G	H	I	J	K	L
1	Text	Exempel	Form	Ordklass	Satsdel	Före/Efter	Relativsats
2955	139	23	det	pr.sg			
2956	139	24	det	pr.sg			
2957	139	25	de	pr.pl	subj	f	n
2958	139	26	de	pr.pl	subj	f	n
2959	139	27	det	pr.sg			
2960	139	28	de	best.pl			
2961	139	29	de	pr.pl	subj	f	n
2962	139	30	de	pr.pl	subj	f	n
2963	139	31	det	pr.sg			
2964	139	32	de	best.pl			
2965	139	33	det	pr.sg			
2966	139	34	det	best.sg			
2967	139	35	de	best.pl			
2968	140	1	de	pr.pl	subj	f	n
2969	140	2	det	pr.sg			
2970	140	3	de	pr.pl	subj	f	n
2971	140	4	det	pr.sg			
2972	140	5	det	pr.sg			
2973	140	6	det	pr.sg			
2974	140	7	de	best.pl			
2975	140	8	de	pr.pl	subj	f	n
2976	140	9	de	pr.pl	subj	f	n
2977	140	10	det	pr.sg			
2978	140	11	de	best.pl			
2979	140	12	de	pr.pl	subj	f	n
2980	140	13	det	pr.sg			
2981	140	14	de	best.pl			
2982	140	15	de	pr.sg			

Frågor till materialet

- Hanterar skribenterna skriftspråksnormen?
  - I hur hög utsträckning används talspråksformer, dvs. *de(t)* och *dom*?
  - Kan eleverna matcha subjekt/objekt med rätt form?
- Går det att se en förändring över tid?
- Skiljer sig högstadium och gymnasium åt?
- Spelar placeringen i förhållande till finita verbet roll?
- Hur hanteras DOM som följs av relativsatser?
- Påverkar sociolingvistiska variabler som geografi och kön?

Birkebo 2016

Cassirer 1976

Hallencreutz 1981

Hultman & Westman
1977

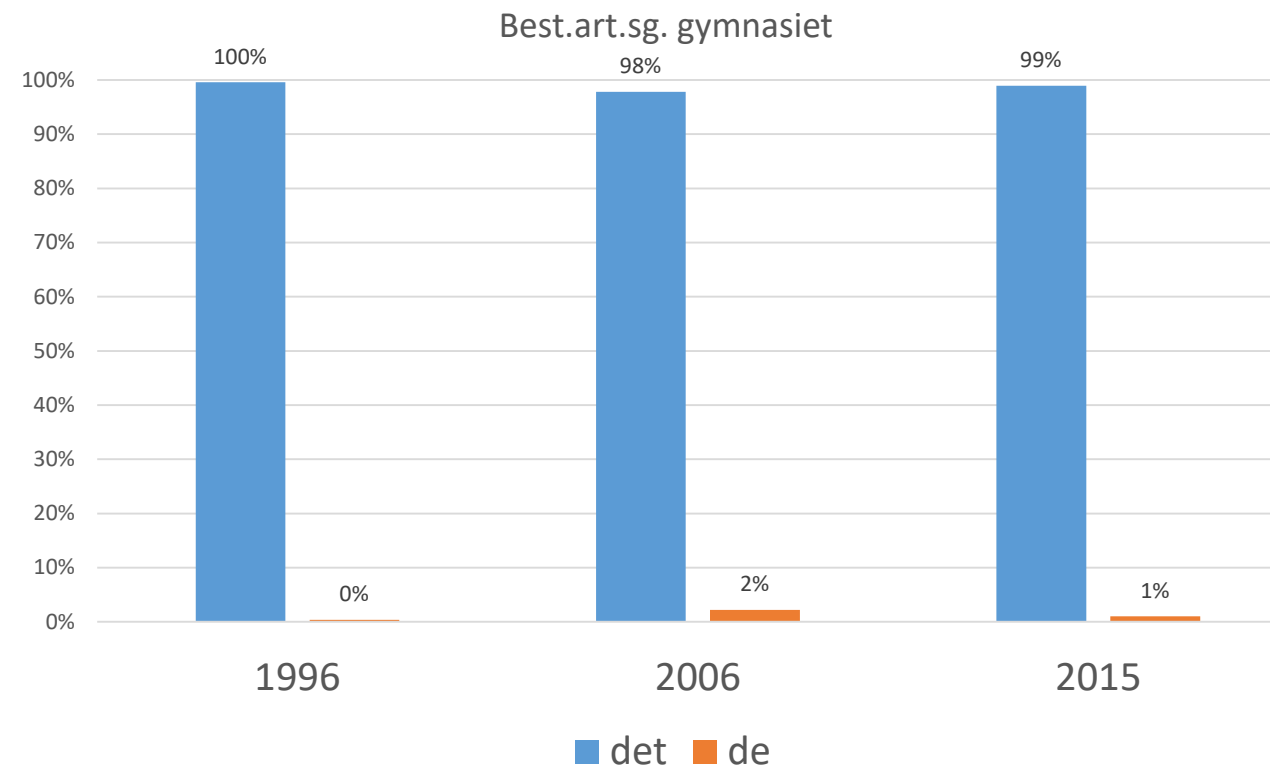
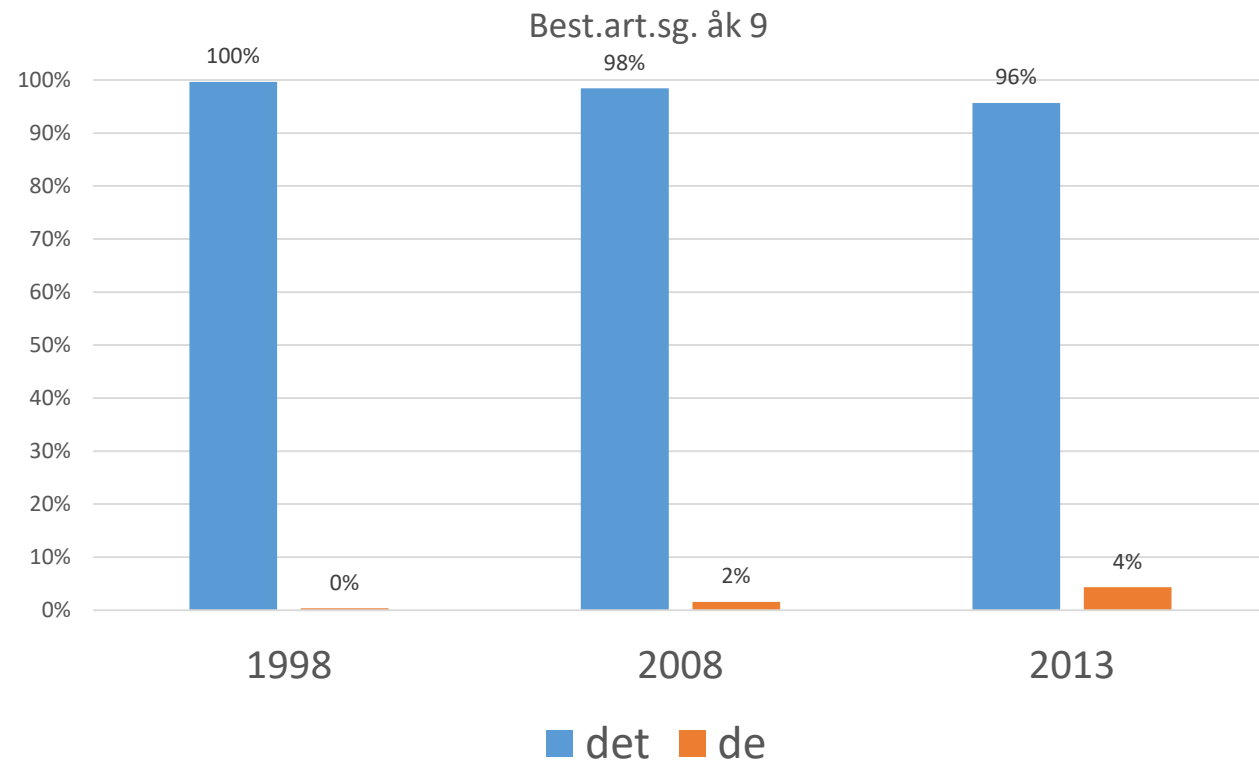
Karlsson & Lind Palicki
2017

Norrby, Catrin & Gisela
Håkansson, 2003

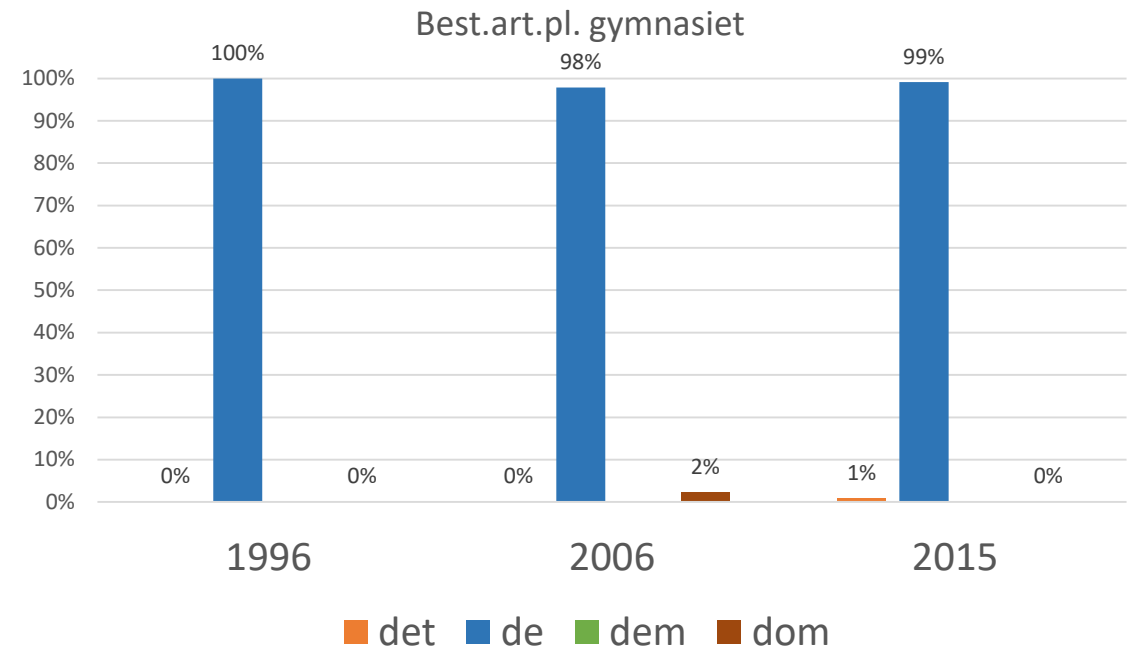
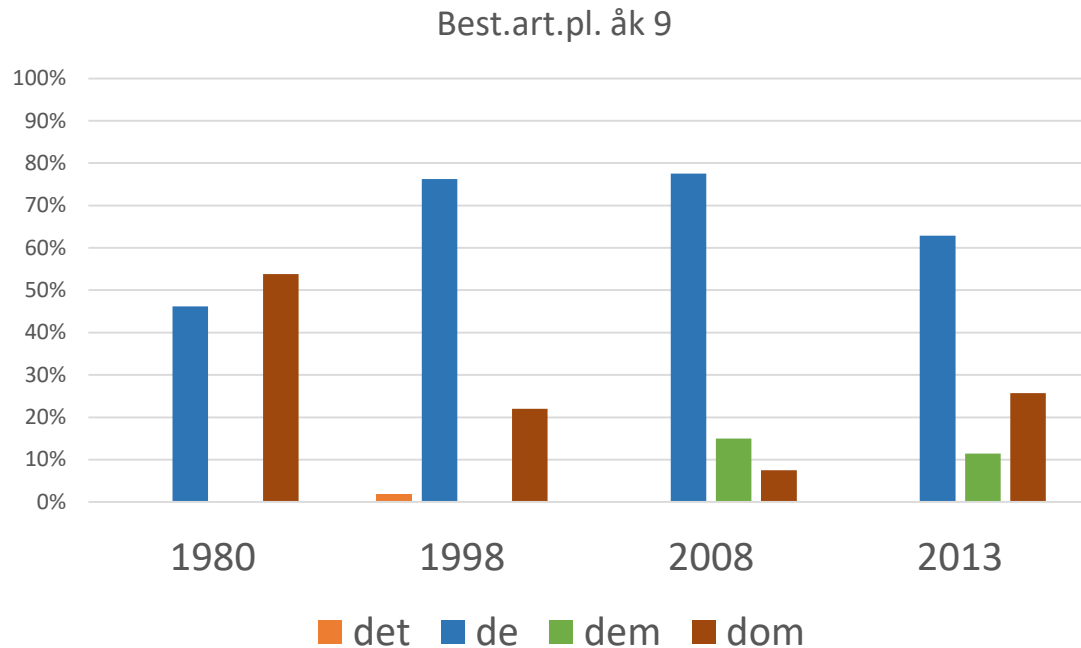
Platzack, Christer 1976

Talspråksformer: $de(t)$ och dom

Talspråksformer i elevtexterna – bestämd artikel singular och pronomnen singular: *de* eller *det*

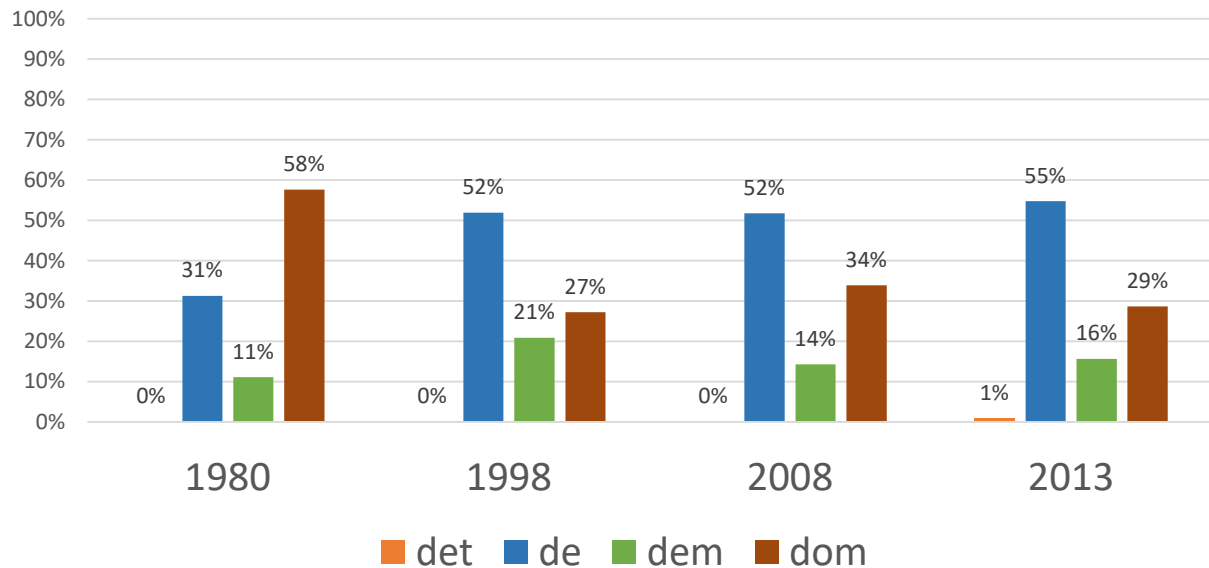

Talspråksformer i elevtexterna – bestämd artikel plural: *det/de/dem/dom hästarna*

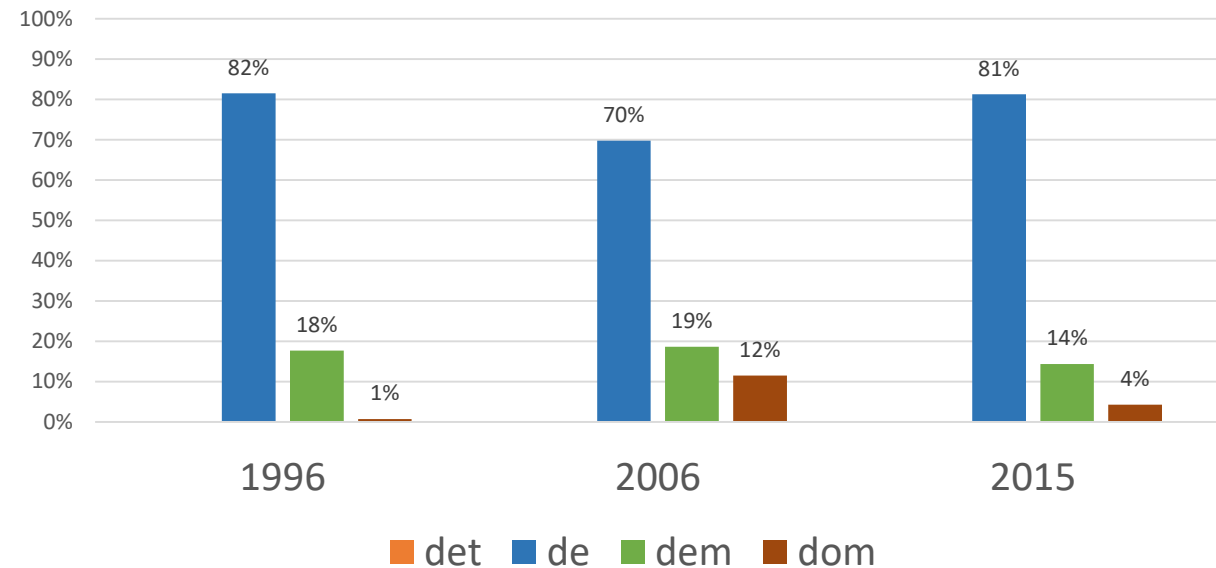

Talspråksformer i elevtexterna – pronomen plural: *de/dem/dom*

Pron.pl. åk 9

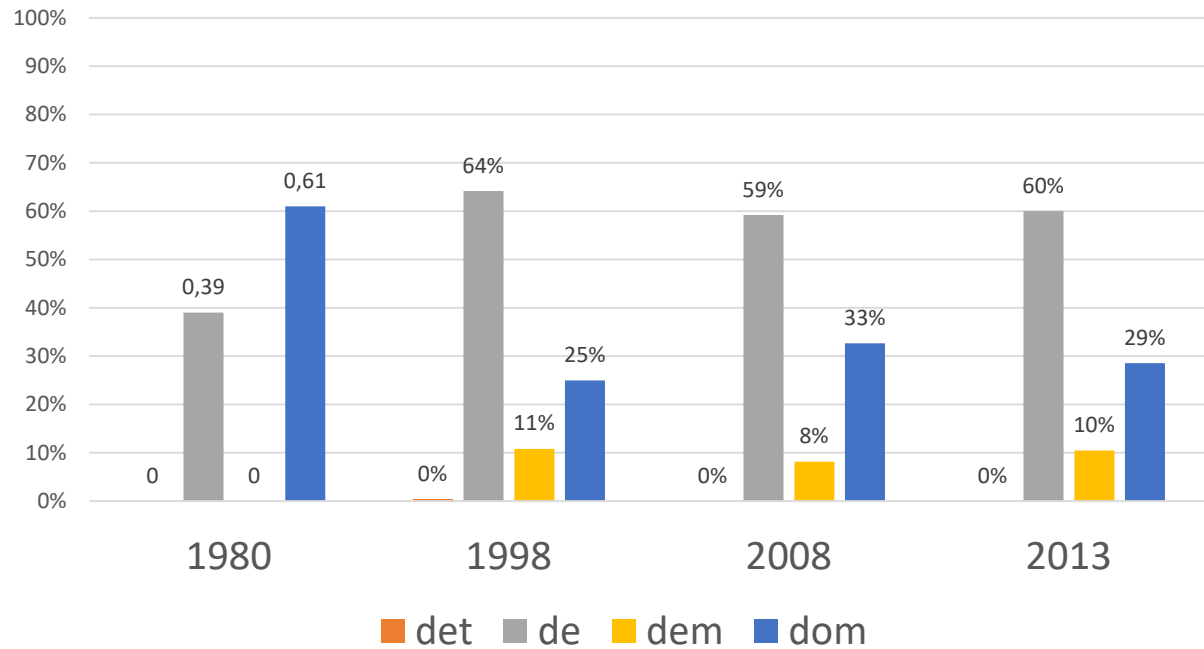
Pron.pl. gymnasiet

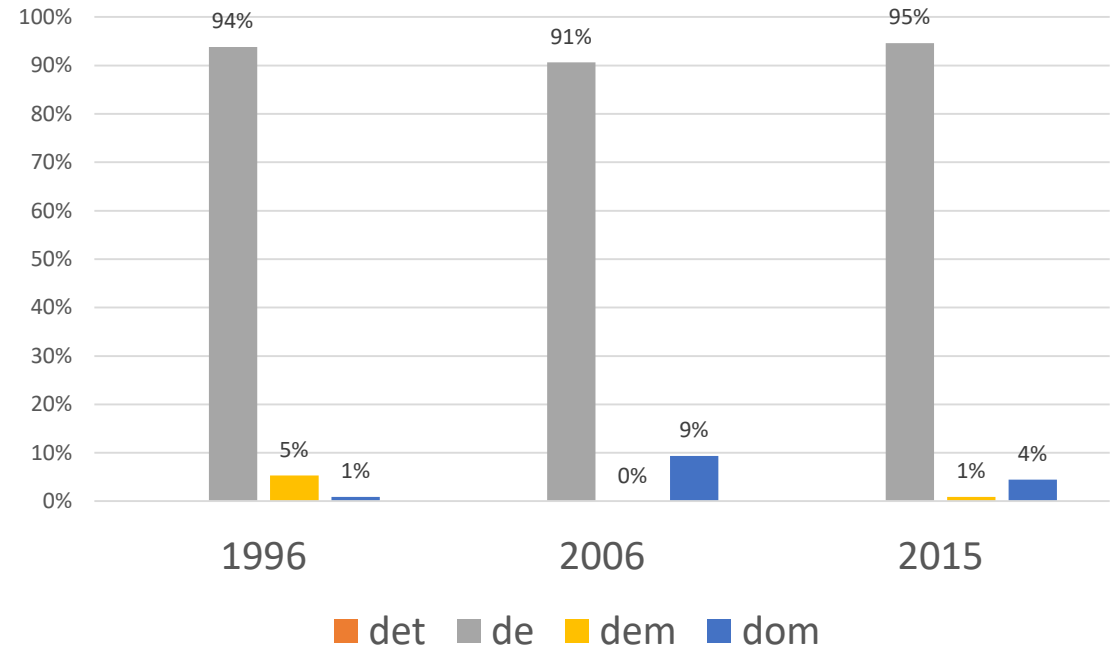
Personligt pronomen: Kan
eleverna matcha subjekt/objekt
med rätt form?

Subjekt

Subjekt, åk 9

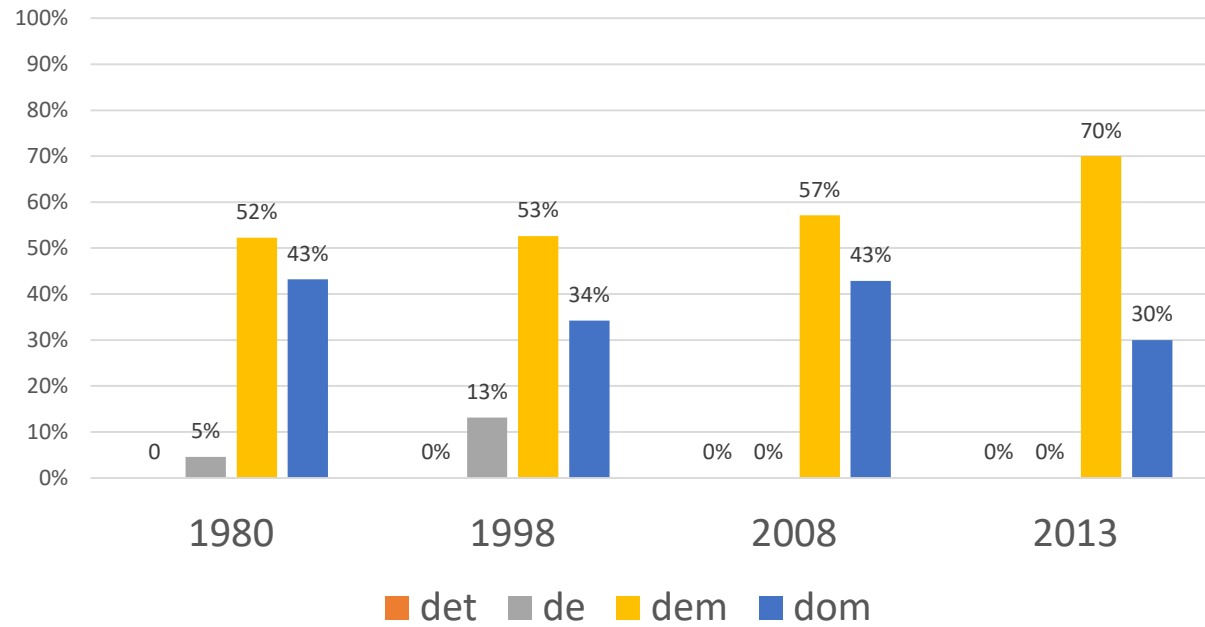
Subjekt, gymnasiet

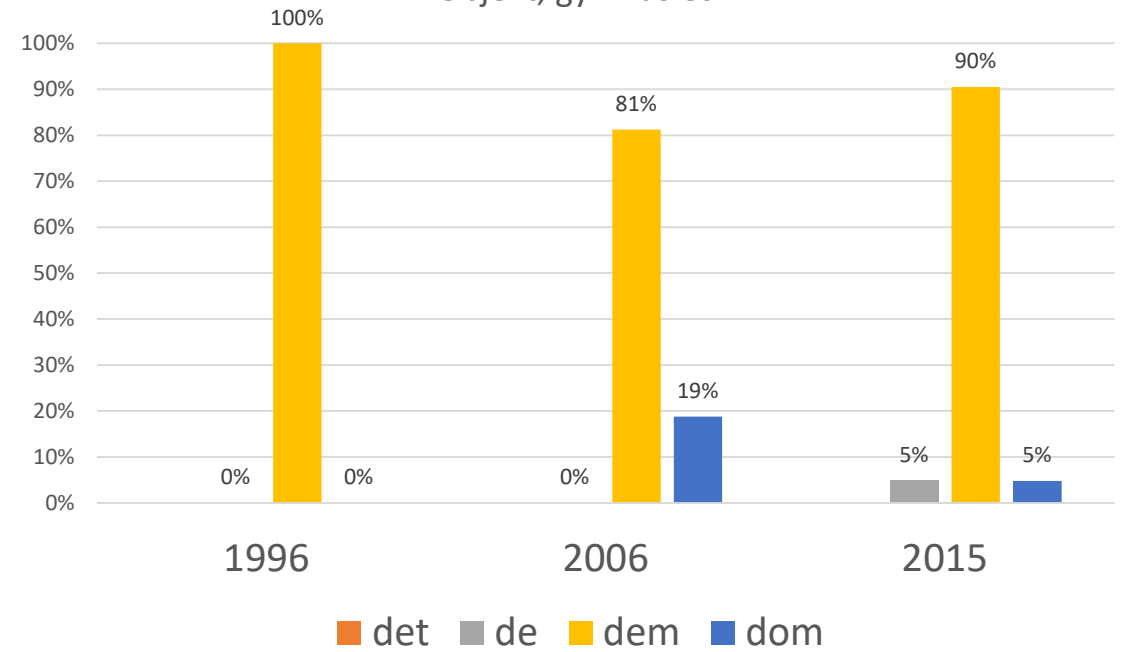

Objekt

Objekt, åk 9

Objekt, gymnasiet

Så: Kan dagens elever verkligen inte skilja på *de* och *dem*?

Jo, många. De flesta faktiskt. Men inte alla, och många gör det inte helt konsekvent.

- Gymnasister skriver över lag normenligare än elever i åk 9
- *Dom* används främst på högstadiet
- Under en period när acceptansen för *dom* har fördubblats bland lärare har bruket bland elever nästan halverats
- *De* för *det* blir synligt på 00-talet, men tidigare forskning tyder på att fenomenet är äldre än så
- Användningen av *dem* som subjekt är låg men stabil över perioden. Gymnasister har blivit lite bättre!

Vi behöver veta mer!

- Större elevtextmaterial med fler mätpunkter
- Äldre elevtextmaterial
- Studenttexter från olika utbildningstyper
- Andra genrer: dagstidningar, sociala medier, det offentligas texter
- ...

Tack!

lena.lind.palicki@su.se
susanna.karlsson@svenska.gu.se